

Uyuşturucu Parası Balkan Rotası Üzerinden Yapılan Afyon ve Türevleri Kaçakçılığından Elde Edilen

Erdoğan SÖYLİYEN

Yasadışı Gelirler Adlı Rapor Üzerine Bir İnceleme

Türkiye, İran'dan gelen büyük miktardaki eroinin Avrupa ve Balkan Yarımadasındaki ülkelere sevk edilmesinde, kaynak ve diğer Balkan Rotası ülkeleri arasında kilit bir ülke konumundadır.

Dünyadaki uyuşturucu piyasası ile ilgili üretimden uyuşturucu kaçakçılığına ve tüketime kadar tüm alanlardaki ana gelişmeleri ve eğilimlerdeki değişimleri inceleyen UNODC¹ her yıl düzenli olarak, Dünya Uyuşturucu

Raporu hazırlamakta ve yayınlamaktadır. Bunun yanında "Küresel Afgan Afyon Sakızı Raporu: Bir Tehdit Değerlendirmesi²", Afgan Afyon ve Türevleri ve Afrika- Bir Temel Değerlendirme³" gibi belirli konulara yönelik olarak daha detaylı olarak hazırlanmış raporları yayınlamakta ve tüm ülkelerin istifadesine sunmaktadır. Bu bağlamda 2015 yılın-

da UNODC tarafından ülkemizi de yakından ilgilendiren "Uyuşturucu Parası: Balkan Rotası Üzerinden Yapılan Afyon Ve Türevleri Kaçakçılığından Elde Edilen Yasadışı Gelirler⁴" adlı rapor yayınlanmıştır.

Bu yazıda uyuşturucu kullanımı, ticareti ve elde edilen gelirin boyutları ve bu faaliyetlerin ülke ekonomilerine ve toplumsal yapılara verebileceği zararları ve ülkemiz

1 UNODC (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi), 1997 yılında, Viyana'da, dünya çapında uyuşturucu ile mücadele konusunda politika, esas ve yöntemleri belirlemek ile bu konudaki istatistikleri tutmak ve yayınlamak amacıyla Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulmuş bir ofistir.

2 The Global Afghan Opium Trade: A Threat Assessment

3 The Afghan Opiate Trade and Africa - A Baseline Assessment

4 Drug Money: the illicit proceeds of opiates trafficked on the Balkan route

Şekil 1: Dünyadaki uyuşturucu rotaları

“afyon ve türevleri” kavramının kullanıldığını ve bu kavramın “haşhaş bitkisinden elde edilen afyon sakızı, morfin ve eroin maddelerini kapsadığını belirtmek istiyoruz. Ayrıca, rapor afyon ve türevleri özelinde hazırlanmış olmasına rağmen, metin akışı içerisinde genel ifadeler olarak kullanılırken “uyuşturucu” kavramı da kullanılmıştır.

Raporda değerler hesaplanırken kullanılan yöntemlerle en düşük, ortalama ve en yüksek değerler hesaplanmakta, ancak karşılaştırmalar yapılmaksızın ortalama değerler kullanılmaktadır. Bu çalışmanın hacmi nedeniyle istatistiksel verilerden sadece ortalama değerler kullanılmış ve ihtiyaç duyulan veriler tek bir tabloda (Tablo 1) birleştirilerek sunulmuştur.

Günlük yaşamda da insanımızın diline yerleşmiş olan Dünya Uyuşturucu Rotaları hakkında ve Balkan Rotası hakkında bilgi vererek raporda verilen bilgilere giriş yapmamızın faydalı olacağını değerlendiriyoruz.

Dünyadaki Uyuşturucu Rotaları

Afganistan’da yetiştirilen afyon ve türevlerinin tüketim pazarı konu-

munda olan hedef ülkelere naklinde kullanılan üç ana güzergâh:⁶

- Balkan Rotası olarak adlandırılan Afganistan-İran-Türkiye-Güneydoğu Avrupa ülkeleri üzerinden Orta ve Batı Avrupa ülkelerine giden,
- Kuzey Rotası olarak adlandırılan Afganistan-Orta Asya ülkeleri üzerinden Rusya’ya giden,
- Güney Rotası olarak adlandırılan rota ise İran veya Pakistan üzerinden Afrika ve Asya ülkelerine doğru devam eden güzergâhlardır (Şekil 1).

Balkan Rotası

Balkan Rotası Afganistan’dan başlayıp İran (küçük bir bölümü Pakistan üzerinden İran’a ulaşmakta) üzerinden Türkiye’ye ulaşmakta oradan da üç kola ayrılarak Avrupa’daki tüketici pazarı durumunda olan hedef ülkelere ulaşmaktadır.

Kaynak

Afyon ve türevleri Afganistan’da yetiştirilip, üretilip afyon ve türevleri-

adına çıkarılması gereken sonuçlar ve alınması gereken tedbirlere ışık tutabilecek şekilde adı geçen raporu inceleyeceğiz.

Raporun ayrıntılarına geçmeden önce raporda kullanılan yıllık verilerin raporun kapsadığı zaman dilimi olan 2009-2012 yıllarına ait verilerin ortalamasının alınarak kullanıldığını, raporun İngilizce dilindeki aslında “opiate⁵” kullanılan kavramının yerine Türkçe karşılık olarak

5 World Drug Report 2015, Glossary

6 Drug Money: the illicit proceeds of opiates trafficked on the Balkan route, s:17

ne dönüştürüldükten sonra Balkan Rotası aracılığıyla Avrupa'ya ulaştırılmaktadır. Her ne kadar bu uyuşturucu maddeler Avrupa ülkelerine sadece Afganistan'dan gelmesinde de bu çalışmada sadece Balkan Rotası üzerinden gelen Afganistan kaynaklı tehdit incelenmiştir.

Transit Ülkeler

İran-Türkiye- Güney Doğu Avrupa ülkeleri afyon ve türevlerinin kaçakçılığı konusunda Balkan Rotası üzerinde bulunan başlıca ülkelerdir. Türkiye, İran'dan gelen büyük miktardaki eroinin Avrupa ve Balkan Yarımadasındaki ülkelere sevk edilmesinde, kaynak ve diğer Balkan Rotası ülkeleri arasında kilit bir ülke konumundadır. Türkiye'den eroin sevkiyatı;

- İtalya, Fransa ve Almanya gibi hedef ülkelere doğrudan,
- Karayoluyla Bulgaristan ve Yunanistan üzerinden,
- Hollanda gibi eroinin yeniden dağıtımının yapılmasında merkez olan ülkelere sevk etme şeklinde yapılmaktadır.

Eroin, Türkiye sınırlarından Güney Doğu Avrupa'ya Balkan Rotasının üç kolu üzerinden sevk edilmektedir:

- Kuzeydeki kol Bulgaristan ve Romanya üzerinden Orta ve Batı Avrupa'ya devam etmekte,
- Güney kolu doğrudan Yunanistan sınırını geçerek Schengen Bölgesine geçmekte (bu kolun temel hedef ülkesi İtalya'dır),
- Batı kolu Makedonya, Arnavutluk, Karadağ, Kosova, Bosna Hersek, Hırvatistan gibi ülkelerin üzerinden geçerek Avrupa'ya ulaşmaktadır. (Şekil 2). (Avrupa'ya ulaşmak için hem deniz hem de kara yolu kullanılabilir.)

Şekil 2: Türkiye'den Afyon ve türevlerinin sevk edildiği güzergâhlar

Hedef Ülkeler

Balkan Rotasının sonunda Afganistan'dan gelen afyon ve türevlerinin büyük bölümünün tüketildiği dört ana pazar olan İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya bulunmaktadır.

Yakalanan Uyuşturucu Miktarları ve Yakalama Oranları

Balkan Rotası üzerinde yıllık ortalama afyon ve türevleri yakalama miktarı 58.7 tondur. Bu miktar dünyadaki eroin yakalamalarının %80'den fazlasına karşılık gelmektedir. Genel olarak, yakalanan afyon ve türevlerinin %60'ı eroin(morfin dâhil) geri kalanı afyon sakızdır.

Yakalama miktarları ülkeler arasında büyük değişiklik arz etmektedir. İran Balkan Rotası üzerindeki ülkeler içerisinde en yüksek yakalama oranına sahiptir ve yıllık ortalama 46.7 ton afyon ve türevi yakalamaktadır. İranlı yetkililerin ülkeye giren afyon ve türevlerinin ortalama % 30'unu yakaladıkları hesaplanmaktadır.

Türkiye'de de kolluk kuvvetlerinin % 16.7 gibi yüksek bir yakalama oranı ve yıllık ortalama 8.4 tonluk bir yakalama miktarı ile ülkeye giren afyon ve türevlerini yakaladıkları hesaplanmaktadır. Diğer tüm Balkan Rotası üzerindeki ülkeler hep birlikte yıllık % 6 yakalama oranı ve

3.6 ton ile ülkelerine giren afyon ve türevlerini yakalamışlardır.

Güney Doğu Avrupa ülkelerinde, Türkiye'nin tarafından gerçekleştirilen yıllık yakalamalarının % 8'ine tekabül eden göreceli olarak küçük miktarlarda afyon ve türevleri yakalanmıştır.

Orta ve Batı Avrupa'da ortalama 2.8 ton yakalama gerçekleştirilmiştir ve en büyük tüketici pazarına sahip ülkelerin gerçekleştirdiği yakalamalar en büyük paylara sahiptirler. **Özellikle İngiltere ve İtalya, sırasıyla yıllık ortalama 0.8 Ton ve 0.5 ton** afyon ve türevleri yakalamışlardır. Bununla birlikte, Hollanda bu ülkelerden göreceli olarak daha az tüketimine (0.6 ton) rağmen 0.4 ton yakalama gerçekleştirmiştir.

İran'dan Türkiye'ye ortalama 50.3 Ton afyon ve türevi uyuşturucu madde girmiş ve Türkiye üzerinden Bulgaristan'a (10.3 ton), Almanya'ya (6.2 ton), Fransa'ya (5.6 ton), Hollanda'ya (4.2 ton), İtalya'ya (2.4 ton), Arnavutluk'a (1.4 ton) afyon ve türevi uyuşturucu madde geçmiştir.

Uyuşturucu Tüketim Miktarları ve Kullanım Oranları

Raporda uyuşturucu kullanımı ile ilgili veriler hesaplanırken yıllık kişi başına 44 gr. eroin tüketimi esas

Ülkeler	Yıllık Yakalama miktarları (kg)	Yakalama oranları (%)	Eroin tüketimi (kg)	Kullanım yaygınlığı (%)	Elde edilen gelir (ABD Doları)	Elde edilen gelirlerin GSMH'ya oranı (%)
Arnavutluk	24.37	0.8	416	0.45	320	2.60
Avusturya	60.45	2.2	1,128	0.45	1,007	0.03%
Belçika	130.74	4.2	623	0.20	123	0.03%
Bosna-Hersek	7.75	1.5	358	0.30	40	0.23%
Bulgaristan	263.57	2.3	1,122	0.51	616	1.22%
Hırvatistan	18.89	2.8	456	0.36	223	0.37%
Çek Cumhuriyeti	8.06	1.4	477	0.15	160	0.08%
Danimarka	19.85	2.3	830	0.52	486	0.15%
Fransa	317.34	3.2	9,056	0.49	5,079	0.19%
Almanya	272.04	1.6	9,540	0.40	1,625	0.08%
Yunanistan	254.14	2.2	926	0.29	218	0.08%
Macaristan	20.25	6.9	150	0.05	51	0.04%
İran	46,747.34	1.5	32,313	2.27	7,521	1.66%
İrlanda	27.47	30.2	931	0.72	672	0.31%
İtalya	484.77	2.9	7,662	0.45	1,518	0.07%
Kosova	25.32	4.8	306	0.40	25	0.41%
Lüksemburg	7.44	3.6	84	0.59	42	0.08%
Makedonya	39.68	1.8	321	0.50	39	0.40%
Karadağ	4.28	1.1	66	0.36	11	0.27%
Hollanda	365.18	6.4	635	0.13	183	0.02%
Norveç	39.64	8.7	417	0.30	390	0.09%
Polonya	13.43	0.6	1,202	0.10	277	0.06%
Portekiz	35.81	3.9	885	0.29	158	0.07%
Romanya	27.45	1.5	669	0.11	135	0.08%
Sırbistan	8.58	0.8	609	0.28	33	0.08%
Slovakya	1.83	0.8	222	0.13	133	0.15%
Slovenya	8.92	1.0	275	0.44	93	0.19%
İspanya	176.94	4.8	3,155	0.23	717	0.05%
İsveç	20.61	3.2	618	0.23	547	0.11%
İsviçre	94.10	6.9	1,273	0.53	437	0.07%
Türkiye	8,401.35	16.7	659	0.03	765	0.11%
İngiltere	787.37	4.8	14,837	0.81	3,399	0.14%
Balkan Rotası	58,714.95		92,121		28,044	0.15%
Afganistan					357	2.14%

Tablo1: Balkan Rotası Üzerinden Yapılan Afyon Ve Türevleri Kaçakçılığı İle İlgili İstatistikler

alınmıştır. Bu rakam 29 ayrı çalışmanın kişisel tüketim ile ilgili tahminlerinin ortalamasıdır.

Ülkelerin kullanıcı sayıları ve uyuşturucu kullanımının yaygınlığı 15-64 yaş arasındaki kullanıcılar ile ilgili veriler her ülkenin sağladığı en güncel veriler esas alınarak kullanılmıştır.

Afyon ve türevlerinin kullanım miktarları dikkate alındığında, İran (32,313 kg) ile ilk sırayı alırken, sırasıyla İngiltere (14,837 kg), Al-

manya (9,540 kg), Fransa (9,056 kg), İtalya (7,662 kg), Afganistan (5,892 kg), İspanya (3,155 kg), İsviçre (1,273 kg), Polonya (1202 kg), Belçika (1,128 kg), Bulgaristan (1,122 kg) gibi ülkeler ilk on sırayı paylaşmaktadırlar.

Afyon ve türevlerinin kullanımının yaygınlığı konusunda Afganistan (% 2.65) ve İran (% 2.27) ile ilk sıralarda alırken; İngiltere (% 0.81), İrlanda (% 0.72), Lüksemburg (% 0.59), İsviçre (% 0.53), Danimarka (0.52), Bulgaristan (% 0.51) gibi ülkeler kullanım yaygınlığı açısından diğer ülkelere **göre daha önde görülmektedir**. Balkan Rotası üzerindeki en büyük ikinci transit ülke olmasına karşın Türkiye; afyon ve türevlerinin kullanımı (% 0.03) ile en düşük kullanım yaygınlığına **sahip ülkedir**.

Uyuşturucudan Elde Edilen Yasa Dışı Gelir Miktarları

Afyon ve türevlerinden elde edilen gelir, uluslararası satış, ülke içindeki dağıtım, perakende satışından elde edilen gelirden söz konusu uyuşturucuları üretmek ve satın almak için gerekli maliyeti çıkarak hesaplanmaktadır.

Tahminlere göre Balkan Rotası üzerinde afyon ve türevlerinin kaçakçılığından elde edilen gelir 28 milyar ABD Dolarına, tek başına Afganistan'ın Gayri Safi Milli Hasılasından (GSMH) % 30 daha büyük bir rakama, eşittir.

En büyük dört Avrupa pazarı olan ülkelerde sırasıyla Fransa'da 5.1 milyar ABD Doları, İngiltere'de 3.4 milyar ABD Doları, Almanya'da 2.6 milyar ABD Doları ve İtalya'da 1.5 milyar ABD Doları ile elde edilen kâr yaklaşık olarak toplam Balkan Rotasında elde edilen gelirin yaklaşık yarısına tekabül etmektedir. Afyon ve türevlerinin yüksek oranda tüketimi ve yüksek saflık oranındaki perakende fiyatları bu ülkelerdeki yasa dışı brüt karın boyutlarının büyüklüğünü açıklamaktadır.

Uyuşturucu kaçakçıları tarafından elde edilen yıllık 0.8 milyar ABD Doları gibi bir rakamla Türkiye'de afyon ve türevlerinin

perakende pazarı göreceli olarak küçüktür.

Güney Doğu Avrupa’da uyuşturucu kaçakçıları tarafından elde edilen kar miktarı yaklaşık 1.7 milyar ABD Dolarıdır. Bu rakam Balkan Rotası üzerinde uyuşturucu kaçakçıları tarafından elde edilen toplam karın onda birinden daha küçüktür. Bulgaristan’daki uyuşturucu kaçakçıların elde ettiği 0.6 milyarlık kar bu bölgedeki en yüksek miktardır.

Uyuşturucudan Elde Edilen Yasa Dışı Gelirin GSMH’ya Oranları

Balkan Rotası üzerinden yapılan uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirin büyüklüğünü anlamak için kullanılan başka bir bakış açısı ülkelerin GSMH ile karşılaştırılmaktadır. Bu oran ülkelerin afyon ve türevlerinin kaçakçılığında oynadıkları role, ülkelerin ekonomik büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir ve Balkan Rotası ülkelerin toplam GSMH’larının % 0.15’ine tekabül etmektedir. Bu ilk bakışta dikkate değer bir rakam olarak görülmeyebilir. Fakat bu dünyanın en zengin ülkelerinin yabancı yardımlar için harcadıkları miktarın GSMH’ya oranlarından çok az eksiktir. (ABD %0.19, İspanya % 0.16)

İran üzerinden kaçakçılığı yapılan uyuşturucu miktarının büyüklüğü ve ülkedeki yüksek iç tüketim sonucu, Balkan Rotası üzerinde yapılan uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen parasal gelirin % 27’sine tekabül eden 7.5 milyar ABD Doları, ülkedeki uyuşturucu kaçakçıların elde ettiği gelirin Balkan Rotası üzerindeki ülkelerin en yükseği olduğu anlamına geliyor.

Bununla birlikte, yasa dışı uyuşturucu kaçakçıları tarafından yapılan en büyük kârı Balkan Rotasının sonunda bulunan ülkelere büyük tüketici pazarları sağlamaktadır. Toplam-

da tüm rota üzerinde elde edilen kârın % 64.7’si Bosna-Hersek’in yıllık GSMH’sından daha büyük olan bir miktar olan 18.1 milyar ABD Doları gelir, Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde yasa dışı uyuşturucu kaçakçıları tarafından elde edilmektedir.

Uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirin ülkelerin GSMH’larının önemli bir kısmına tekabül etmesi nedeniyle, uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirin yaratacağı makroekonomik bozulmalar yoluyla yasal yollarla yapılan ticarete etki edebilir. Uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen paranın büyüklüğünü belirlemek sadece ekonomik büyüklüğü açısından değil ülke ekonomilerine yönelik ortaya çıkarabileceği olumsuz sonuçlar itibarıyla da önemlidir.

İran’da GSMH’nın % 1.66’sına tekabül eden ve kişi başına yıllık 98.4 ABD Dolarına karşılık gelen bir rakamla afyon ve türevleri kaçakçılığından kazanılan para kaçakçılar için önemli bir miktardır.

Balkan Rotası üzerinden yapılan uyuşturucu kaçakçılığı açısından hayati bir öneme sahip olsa da, İran’dan çok daha fazla olan ortalama 727 milyar ABD Doları GSMH’sı ve ülkede göreceli olarak düşük olan tüketim oranı ile uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelir Türkiye’nin GSMH’sının % 0.11’lik bir oranına denk gelmektedir.

Uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelir bazı güneydoğu Avrupa ülkelerinde kayda değer bir miktardır. Arnavutluk (GSMH’nın %2.60’ı) ve Bulgaristan (GSMH’nın %1.22’si), özellikle uyuşturucu kaçakçılığı açısından bu ülkelerin stratejik konumu ile açıklanabilecek şekilde, Balkan Rotası üzerinde uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirin GSMH’ya oranı açısından en yüksek oranlara sahip iki ülkedir.

Uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen gelirlerin GSMH’ya oranı açısından bölgenin Sırbistan (GSMH’nın % 0.08’si), Romanya (GSMH’nın % 0.08’si) ve Yunanistan (GSMH’nın % 0.08’si), gibi büyük ülkelerde daha düşük bir orana sahiptir.

Sonuç

Buraya kadar kısa başlıklar halinde özetlenen “Uyuşturucu Parası: Balkan Rotası Üzerinden Yapılan Afyon Ve Türevleri Kaçakçılığından Elde Edilen Yasadışı Gelirler” adlı rapor detaylı bir şekilde uyuşturucu kullanımı, ticareti ve elde edilen gelirin boyutlarını açık bir şekilde gözler önüne sererken bir taraftan da bu faaliyetlerin ekonomi ve topluma verebileceği zararları da ana hatlarıyla vurgulamaktadır.

Yasal istihdama zarar vermek, yabancılara yatırımcıların azalmasına sebep olmak, uyuşturucu kaynaklı erken ölümler vb. dolaylı nedenlerle ekonomik gelişmeyi yavaşlatması, yasa dışı fonlar nedeniyle rekabeti engellemesi, adalet ve sağlık sistemine getirdiği yüklerle kamu harcamalarını artırması, organize suç örgütlerinin faaliyetlerini desteklemesi bunlardan bazılarıdır.

Ekonomik sonuçlarına ilaveten, uyuşturucu kullanımı toplumsal yapı üzerinde yıkıcı etkileri bulunan yolsuzlukları cesaretlendirerek aynı zamanda olumsuz bir sosyal etkiye sahiptir.

Bu rapor kolluk kuvvetlerine de kullanılan belirli güzergâhları ortaya koyması, alınacak tedbirlere ışık tutması, yasa dışı gelirlerin ülke ekonomilerine etkilerini gözler önüne sermesi nedeniyle kara para ve suçtan elde edilen gelirlerin aklanması konularına verilmesi gereken önemi, uluslararası işbirliği ve koordinasyonun önemini ortaya koyması açılarından faydalı bir rapor özelliği taşımaktadır.